

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

[Tractatus de attributis, de visione beatifica, de scientia Dei ac de ejus
voluntate et providentia]

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

§. II. Demonstratur providentiam Dei esse perfectissimam, illamque ad
singularia, etiam corruptibilia, se extendere, & vilius etiam animalium
numerum præordinare ac prædefinire

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77132](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77132)

qua providentia, quæ mundum istum moderetur & regat.

5 Quattò potest divina providentia probari ex ordine partium universi, & stabilitate ejusdem ordinis: Quod enim est à casu, est inordinatum, instabile, & inconstans: At mundi partes ordinatissimæ sunt, & hic ordo semper perseverat: Ergo mundus non à casu & fortuito, sed à sapientissimò aliquo gubernatore regitur. Quomodo (inquit Damascenus) adversantes natura, ignis dico & aqua, aeris & terra, in unius mundi complementum concurrissent ad invicem, & sine dissolutione perdurarent, nisi quæpià omnipotens virtus, & ea conjunxisset, & semper conservaret indissoluta. Eodem discursu utitur Athanasius libro contra Gentes, ubi fusè demonstrat, quod non posset ordo universi in tanta partium diversitate, imò pugna continua, permanere, nisi aliqua suprema intelligentia, summo consilio & sapientiâ, illi perpetuitati conluleret. Quod explicat exemplo civitatis, vel exercitus, in quibus non posset diu pax & tranquillitas conservari, nisi esset aliquis Princeps, vel Magistratus, qui omnes in officio contineret, & tali paci & tranquillitati prospiceret. Unde olim Aristoteles, vel quisquis est author libri de mundo, dixit, quærens quid sit Deus, ac definiens, *Hoc in mundo illum esse, quod in navi gubernator, quod in curru auriga, in choro prætor, dux in urbe, Imperator in exercitu.* Et Boëtius lib. 4. de consolat. sic Deum alloquitur:

*O qui perpetuâ mundum ratione gubernas:
Terrarum cælique sator, qui tempus ab ævo
Ire jubes, stabilisque manens, das cuncta moveri.*

6 Quintò, si Deus non haberet providentiam rerum, vel hoc esset, quia eas non cognosceret, vel quia eis providere non posset, vel quia nollet: Primum derogat ejus infinita sapientia, secundum ejus omnipotentia, tertium ejus bonitati: Ergo est in Deo providentia. Unde Isaïæ 40. *Appendit tribus digitis in glebem terræ, quod Sancti Patres explicant de tribus illis attributis, potentia scilicet, sapientiâ, & bonitate, quæ perfectam providentiam perficiunt, & quæ sunt veluti tres digiti manûs Dei, quibus omnia ad extra operatur. Eandem providentiam olim Ægyptii per sceptrum cujus fastigio fulgentissimus oculus supereminet, representarunt: quia omnia quæ Deus infinita suâ virtute condidit, fulgentissimo suæ sapientiæ & providentiæ oculo lustrat, futuraque prospicit, præsentia intuetur, & præterita tenet.*

7 Sextò funditus evertitur religio, si nulla admittatur in Deo providentia, ut enim ait Lactantius de ira Dei cap. 8. *Si Deus nihil unquam boni tribuit, si colentium obsequio nullam gratiam refert, quid tam vanum, tam stultum, quam templa adificare, sacrificia facere, dona conferre, rem familiarem minuere, ut nihil assequamur? Et Cicero 1. de natura Deorum: Si Dii neque possunt nos juvare, nec volunt, nec curant omnino, quid ulios Dii immortalibus cultus, honores, preces exhibemus?*

8 Septimò dari providentiam evincit naturalis omnium inclinatio: in repentinis enim perurbationibus (ut rectè Nemesius) sine electione & deliberatione, Dei numen invocamus, velut naturâ nos sine doctrina ad Dei opem perducente. Vel ut egregiè Tertullianus: *Anima licet carcere corporis pressa, licet institutionibus pravæ conscripta,*

licet libidibus ac concupiscentiis evigorata, licet falsis Diis ex ancillata, cum tamen respicit, ut ex crapula, ut ex somno, ut ex aliqua valetudine, & sanitate suam patitur, Deum nominat, & quod Deus dedit, omnium vox est, iudicem quoque confestatur illum &c. Ergo ex instato quodam natura iuopetu, Dei providentiam profitemur. Quidquid autem naturaliter quæcumque rem insequitur (inquit Nemesius) in eo tanta vis est ad demonstrandum, ut contra dici nihil possit: Ergo nec contra Dei providentiam.

Demum suaderi potest conclusio triplici ratione D. Thomæ. Prima quam habet hic art. 2. sic potest proponi. In Deo reperitur ratio ordinis rerum in finem: Ergo & providentia. Patet Consequenter ex definitione Boëtii communiter recepta inter Theologos, quod scilicet Providentia sit ratio ordinis rerum in finem, in mente providentis existens, vel ut loquitur Boëtius: *Divina ratio in summo omnium Principe constituta, quæ cuncta disponit.* Antecedens verò probatur. Quidquid perfectionis & bonitatis est in creaturis, est in Deo, & à Deo, tanquam à causa prima: At in creaturis non tantum est perfectio & bonitas substantiæ rei, sed etiam ratio ordinis in suos fines, quæ bonum quoddam est: Ergo etiam hæc est à Deo tanquam à causa ordinante & causante.

Secunda habetur infra quæst. 103. art. 1. ubi S. Doctor sic discursit: *Convenit summæ Dei bonitati quod res productas ad perfectum perducat: ultima autem perfectio uniuscujusque est in consecutione finis: Ergo ad divinam bonitatem pertinet, quod sicut produxit res in esse, ita etiam eas ad finem perducat, quod est eas gubernare.*

Tertia quæ sumitur ex libro tertio contra Gentes, cap. 75. sic à D. Thoma proponitur. *Omnes res usæ secundæ in hoc quod cause existunt, divinam similitudinem consequuntur: invenitur autem hoc communiter in causis producentibus aliquid, quod curam habent eorum quæ producantur; sicut animalia naturaliter nutriunt fetus suos: Deus igitur curam habet eorum quorum causa existit. Eandem rationem eleganter prosequitur Theodoretus serm. 1. de Providentiâ, his verbis: Cum omnia in nos rerum bonarum amor, ex illius bono amore descendit, ipse enim est fons & origo cunctarum. Et quia in ipso, ut scriptum est, vivimus, movemur & sumus: ab ipso utique affectum omnem quo pignora amamus, accipimus. Totus autem mundus, & totum humanum genus, pignus est Creatoris sui; & ideo ex hoc quoque affectu quo amare nos fecit pignora nostra, intelligere nos voluit, quantum ipse amaret pignora sua. Item Ambrosius lib. 1. de officiis cap. 13. *Quis operator (inquit) negligat operis sui curam? Quis desinat & delinuat quod ipse condendum putavit? si injuria est regere, nonne major injuria est fecisse? Cum aliquid non fecisse, nulla iniustitia sit, non curare quod feceris, summa inclementia.**

§. II.

Demonstratur providentiam Dei esse perfectissimam, illamque ad singularia, etiam corruptibilia, se extendere, & vilius etiam animalium numerum præordinare ac prædesinare.

Dico secundò: divina providentia non solum se extendit ad species rerum creaturam,

rum, sed etiam ad individua quæ corruptioni A
subiunt.

Probatur: nam ut alie pro more philosopha-
tur Angelicus Doctor hic art. 2. Cum agens a-
gat propter finem, tantum se extendit ordina-
tio effectuum in finem, quantum se extendit
causalitas primi agentis: causalitas autem Dei,
quæ est primum agens, se extendit usque ad omnia
est, non solum quantum ad principia speciei,
sed etiam quantum ad individualia principia,
non solum incorruptibilia, sed etiam cor-
ruptibilia: Ergo ad illa etiam se extendit di-
vina providentia.

Secundo, Hæc est differentia inter cognitio-
nem speculativam & practicam, quod cognitio
speculativa, & ad ea quæ ipsam pertinent, per-
tinet in universalibus: ea verò quæ pertinent
ad operationem practicam, perficiuntur in par-
ticularibus, nam finis speculativæ est veritas, quæ
per se in immaterialibus & universalibus
consistit; finis verò practicæ est operatio,
quæ est circa singularia. Unde medicus non cu-
rat hominem in generali, sed hunc hominem,
& ad hoc est tota scientia medicinæ ordinata:
constat autem, quod providentia ad practicam
cognitionem pertinet, cum sit ordinativa rerum
in finem: esset igitur imperfecta Dei providen-
tia, si in universalibus tantum constaret, & us-
que ad singularia non pertingeret.

Tertio, Cum providentia sit ordinativa re-
rum in finem, ad eam pertinere respicere non so-
lum fines, sed etiam ea quæ sunt ad finem: Sed
talis est ordo in comparatione rerum, ut acci-
dentia sint propter substantias quibus perfici-
untur, materia propter formam, & singularia
propter universalia, sed individua propter spe-
ciem conservationem: Ergo divinæ providentiæ
subiacent, non solum species rerum creatarum,
sed etiam singularia, nedum incorruptibilia &
necessaria, sed etiam corruptibilia & contin-
gentia.

Denique, ut ibidem discurrit Angelicus Do-
ctor, stulta est providentia alicujus, qui non cu-
rat ea sine quibus ea quæ curat non possunt esse:
constat autem quod si omnia particularia defi-
cerent, quod universalia eorum remanere non
possent: si igitur Deus universalia tantum curat,
singularia verò omnino derelinquit, stulta &
imperfecta erit ejus providentia.

Dico tertio: Deum suam infinitam providenti-
am, ab æterno præordinasse & prædefinivisse, non
solum species, sed etiam numerum vilissimorum
animalium: puta pulicum, muscarum, & simi-
lium, quæ ex putri materia generantur. Est con-
tra Bellarminum & Joannem Marianam lib. 2.
de morte & immortalitate cap. 23. qui (ut refert
Sylvius in opusculo de primo motore) docent
num erum culicum, pulicum, muscarum, ver-
minum, & aliorum imperfectorum animalium,
non esse ab æterno à Deo præordinatum, &
prædefinitum.

Nostra tamen conclusio est omnino certa, nec
videtur posse negari sine præjudicio fidei: omnia
enim quæ Deus in tempore producit, ab æterno
sua infinita providentiâ præordinavit & præ-
definivit; nam operatur omnia secundum consilium vo-
luntatis suæ, ut dicit Apostolus: Atqui Deus om-
nia animalia quantumcumque vilia & imperfecta,
producit & causat in tempore, non solum
quantum ad speciem, sed etiam quantum ad nu-
merum: est enim creator omnium visibilium &

invisibilium, ut contra Manichæos in primo
Symboli articulo profertur Ecclesia: Ergo illo-
rum speciem & numerum, suam infinitam provi-
dentiâ, ab æterno præordinavit & prædefinivit.

Hanc rationem tangit S. Thomas 3. contra
Gentes cap. 94. his verbis: Cum Deus sit omnium
existentium causa, rebus omnibus conferens esse, o-
porteret quod sua providentiâ ordo res omnes complectatur;
& quod Deus sue sapientiæ præmeditatione sem-
piternâ, omnia ordinet, quantumcumque minima vi-
deantur. Unde Christus Matth. 6. & 10. & Lucæ
11. ita commendat nobis Dei providentiâ, ut
doceat, nec volatilia cæli, nec hortorum lilia;
nec fœnum agri, nec capillos capitis, exemptos
esse à Dei cura & providentiâ; ad eum nec unum
eorum cadat aut pereat sine voluntate Patris.

Hinc Hieronymus in vita Pauli Eremitæ, Anto-
nium sic orantem inducit: Deus sine cujus nutu, *Sont.*
nec folium arboris defluit, nec unus passer in terram *231.*
cadit, da illis sicut tu scis. Et Prosper libro senten-
tiarum ex Augustino: Cum Salvator dicit unum
passerem non cadere in terram sine voluntate Dei, &
quod fœnum agri, quod post paululum mittendum est
in etibani, ipse tamen formet ac vestiat: nonne
confirmat, non solum istam mundi partem, rebus mor-
talibus & corruptibilibus deputatam, verum etiam
vilissimas ejus abjectissimasque particulas, divinam
providentiâ regi; ne fortuitis perturbari motibus,
ea quorum causas comprehendere non possumus, asti-
memus? Cui consonat illud quod habet ipse

Augustinus in libro 10. de Civitate cap. 14.
ubi refert sententiam Plotini Platonici, qui
providentiâ Dei, usque ad hæc terrena & ima
peringere, flosculorum, atque foliorum pulchritu-
dine, comprobatur: que omnia quasi abjecta & ve-
locissimè pereuntia, decentissimos formarum suarum
numeros habere non posse confirmat, nisi inde for-
mentur, ubi forma intelligibilis, & incommutabilis
simul habens omnia perseverat. Et lib. 1. cap. 22.
demonstrat in rebus etiam minimis mirum in
modum divinam sapientiâ & providen-
tiam relucere: Deus (inquit) ita artifex est
magnus in magnis, ut minor non sit in parvis, que
parva, non granditate, que nulla est, sed artificis
sapientiâ metienda sunt: sicut in specie visibilis ho-
minis, si unum radatur supercilium, quam propemodum
nihil corporis, & quam multum detrahatur pul-
chritudini, quoniam non mole constat, sed parvitate
ac dimensione membrorum. Ad hæc non minus
conferre ad perfectionem universi, quam maxi-
ma, nobisque esse utilissima. Unde Manichæos
divinorum operum vituperatores, initio ejus-
dem capituli, sic retundit: Nec attendunt (in-
quit) quam in suis locis naturisque vigeant (hæc
minima) pulchroque ordine disponantur, quantum-
que universitati rerum, suis portionibus, decoris, tan-
quam in communem rem publicam conferant, vel no-
bis ipsis, si eis congruenter atque scienter utamur, com-
moditatis attribuant; ita ut venena ipsa qua per in-
convenientiam perniciose sunt, convenienter adhi-
bita, in salubria medicamenta vertantur. Demum
Bernardus in Tractatu de libero arbitrio lo-
quens de providentiâ Dei, ait quod attingit à
fine usque ad finem, hoc est à summo celo, usque ad
inferiores partes terra, & à maximo Angelo usque ad
vilissimum vermiculum.

Ratio etiâ id tuadet: Cum enim divina provi-
dentiâ duo includat, & esse causam rerum, & eas
ordinare in finem, sub utraque ratione infinita est:
Ergo sicut in quantum est causa, non est limita-
ta ad aliquod genus entis, sed est causativa en-
tis in

vis in quantum ens: Ergo quidquid est ens quocumque modo, sub illa continetur sub utraque ratione, & quatenus causativa est, & quatenus gubernativa. Ita paucis verbis, sed efficacissimis, D. Thomas 3. contra Gent. cap. 92. probat nihil accidere posse homini, præter divinam providentiam, quæ (inquit) est gubernativa, sicut factiva entis in quantum ens, unde oportet quod omnia sub se contineat.

§. III.

Demonstratur divinam Providentiam, ad res humanas, liberas, & contingentes se extendere; nec tamen earum libertatem aut contingentiam tollere.

Dico quartò: Deus non solum habet providentiam rerum naturalium, sed etiam humanarum & contingentium; eamque non destrui, sed potius aliter illarum contingentiam & libertatem.

19 Probatur prima pars contra Ciceronem, qui ut inquit S. Thomas hic art. 2. ad 4. *Res humanas de quibus consistimus, divina providentia subtrahit.* In primis enim quantum aliqua sunt in universo nobiliora, tanto plus participant ordinis in quo bonum universi consistit. Si igitur res naturales, & quoad substantiam, & quoad operationem, cadunt sub ordine divinæ Providentiæ, multo magis homo cum operationibus suis.

Deinde, Quæ sunt propinquiora fini, magis sub ordine continentur qui est ad finem, quam remotiora, quia illis mediis alia ordinantur ad finem: Sed homines, eorumque operationes, propinquius ordinantur ad Deum sicut ad finem, quam actiones aliarum rerum naturalium: Ergo magis subeunt ordinem divinæ providentiæ, quam res naturales.

Præterea, Gubernatio divinæ providentiæ ex amore divino provenit, quo Deus tanquam prima causa res à se factas, & à se dependentes amat. Quantum ergo Deus aliqua majori amore prosequitur, tanto magis sub ejus providentiâ cadunt: certum est autem quod magis homines amat, quam res naturales, ut patet ex effectu, quia potiora eis bona contulit: Igitur specialem habet de illis curam & providentiam. Unde Hieronymus: *Non simus tam fatui adulatorum Dei, ut dum potentiam ejus etiam ad ima detrahimus, in nos ipsos injuriosi simus, eandem rationabilium quam irrationabilium providentiam esse dicentes.*

Denique, Deus curam & providentiam habet eorum quorum est causa, ut constat ex supra dictis: Atqui Deus est causa non solum rerum naturalium, sed etiam liberarum & contingentium: Ergo earum curam & providentiam habet.

20 Quod autem illa non destruat, sed potius astringat earum libertatem & contingentiam, multipliciter demonstrari potest. In primis enim, ut arguit D. Thomas hic art. 4. in argumento sed contra: Corrupte naturam rerum non est divinæ providentiæ, ut inquit Dionysius cap. 4. de divin. nom. Hoc autem habet quarundam rerum natura, ut liberè & contingenter operentur: Ergo divina providentia rerum libertatem & contingentiam non tollit, sed ut ait Augustinus: *Sic administrat omnia quæ creavit, ut etiam ipsa proprios exercere & agere motus sinat.*

21 Secundò, ut dicitur idem Doctor Angelicus

3. contra Gentes cap. 72. Operatio providentiæ quæ Deus operatur in rebus, non excludit causas secundas, sed per eas impletur, in quantum agunt virtute Dei: Ex causis autem proximis aliqui effectus dicuntur necessarii, vel contingentes, non autem ex remotis causis, nam fructificatio plantæ est effectus contingens, propter causam proximam quæ est vis germinativa, quæ potest impediri & deficere, quamvis causa remota, scilicet Sol, sit causa ex necessitate agens. Cùm igitur inter causas proximas multe sint quæ deficere possunt, non omnes effectus qui providentiæ subduntur, erunt necessarii, sed plurimi contingentes.

B Tertiò, Ad divinam providentiam pertinet, ut rebus utatur secundum modum earum (inquit idem S. Doctor capite sequenti, ratione secundâ) Modus autem agendi cujuslibet rei, consequitur formam ejus quæ est principium actionis: Forma verò per quam agit voluntas agens, non est determinata; agit enim voluntas per formam apprehensam ab intellectu (nam bonum apprehensum movet voluntatem ut ejus objectum) intellectus autem non habet unam formam effectus determinatam, sed de ratione ejus est ut multitudinem formarum comprehendat, & propter hoc voluntas multiformis effectus producere potest: Non igitur ad rationem providentiæ pertinet, quod excludat libertatem voluntatis.

Deniq; providentiâ divina, ut ibidem inquit S. Thomas, est multiplicativa bonorum in rebus gubernatis; Illud ergo per quod multa bona subtraherentur à rebus, non pertinet ad providentiam: si autem libertas voluntatis tolleretur, multa bona subtraherentur; tolleretur enim laus virtutis humanæ, quæ nulla est, si homo liberè non agat: tolleretur etiam justitia præmiantis & punientis, si non liberè homo ageret bonum vel malum: cessaret etiam circumscriptio in consiliis, quæ de his quæ ex necessitate aguntur fructus tentarentur: Esset igitur contra providentiæ rationem, si subtraheretur voluntatis libertas.

D Hinc est quod Sapientiæ 8. divina Sapientiâ attingere dicitur *ad finem usque, ad finem fortiter* (quia infallibiliter propositum finem consequitur, & disponere omnia suaviter: quia nec rerum contingentiam, nec humanam voluntatis libertatem determinatione impedit, sed potius efficit: movet enim & applicat res omnes creatas ad operandum, & conformiter ad earum naturam & conditionem. Siquidem determinat res naturales ad unum per modum naturæ, & sine indifferentia & potentia ad oppositum, ut exigit illarum naturæ & inclinatio. Liberas verò ad unum per modum liberi, ut exposcit illarum conditio: id est sub indifferentia objectiva judicii, quæ est proxima radix libertatis, & retinendo semper potentiam ad oppositum. Et in hoc sensu verificatur illud Ecclesiastici 15. *Deus ab initio constituit hominem in manu consilii sui*: quatenus scilicet, ei non præfigitur virtus operativa, determinativa ad unum, sicut rebus naturalibus, ut explicat D. Thomas hic art. 2. ad 4. Ex hoc etiam intelligit illud Sapient. 12. *Tu autem Denominator virtutis cum tranquillitate* (sive ut habet versio Græca, *in tranquillitate*) *judicas; & cum magna reverentia disponis nos.* Divina enim providentia de nobis cum magna reverentia, tranquillitate, & suavitate disponit, quatenus nullam nobis infert necessitatem, vel coactionem, sed nos movet & applicat ad agendum